

شوروی و جنگ ایران و عراق

جنگ ایران و عراق از نگاه نظریه‌های روابط بین‌الملل

یعقوب نعمتی

کتاب شوروی و جنگ ایران و عراق

ایران و عراق بررسی و تحلیل شده است. نویسنده کتاب شوروی و جنگ ایران و عراق، دکتر جهانگیر کرمی، دانشیار مطالعات بین‌الملل دانشگاه تهران می‌باشد. این کتاب در سال ۱۳۹۱ توسط انتشارات صفحه جدید در ۳۶۱ صفحه و ۲۰۰۰ نسخه به چاپ رسیده است. ناظر علمی کتاب دکتر حسین اردستانی می‌باشد. از دیگر آثار دکتر کرمی می‌توان به کتاب‌های سیاست خارجی روسیه، روابط ایران و روسیه، دکترین نظامی روسیه، امنیت ملی در جهان سوم، شورای امنیت سازمان ملل متحد و مداخله بشردوستانه، اشاره کرد.

درواقع، موضوع اصلی این کتاب، بررسی سیاست شوروی درخصوص جنگ عراق علیه ایران و مراحل آن است. نویسنده، کتاب را در هفت بخش تنظیم کرده است. بخش اول با عنوان "روابط اتحاد شوروی با ایران و عراق تا پیش از جنگ"، روابط شوروی با ایران و روابط شوروی با عراق را بررسی کرده است.

بخش دوم کتاب با عنوان "محیط بین‌المللی و منطقه‌ای در آستانه جنگ" شامل چهار سرفصل "شوروی و ورود به رقابت بین‌المللی شدیدتر؛ شوروی و جهان سوم؛ شوروی و مسائل خاورمیانه؛ شوروی و خلیج فارس" می‌باشد. بخش سوم نیز به بررسی "محیط داخلی شوروی" پرداخته است؛ بدین ترتیب که ابتدا نظام سیاسی شوروی؛ تحول سیاست داخلی و خارجی را بررسی کرده و سپس

جنگ عراق علیه ایران، یکی از مهم‌ترین وقایع تاریخ کشور ایران می‌باشد که بعد از دو جنگ بزرگی که میان ایران و روسیه (۱۸۰۴ تا ۱۸۲۸) رخ داد، ایران کمتر درگیر چنین جنگی شده است. بسیاری از تحلیل‌گران مسائل جنگ، این جنگ را طولانی‌ترین جنگ سده نامیده‌اند.

در دوره هشت‌ساله جنگ، دو جبهه بین‌المللی مؤثر در جهان وجود داشت: از یک سو، نظام غرب به رهبری آمریکا و از دیگر سو، نظام شرق به رهبری شوروی درمقابل یکدیگر قرار داشتند؛ از این رهگذر که کمابیش غرب به اشکال گوناگون از عراق حمایت می‌کرد، سیاست اتحاد جماهیر شوروی درخصوص جنگ عراق علیه ایران اهمیت خاصی پیدا می‌کند؛ این موضوع در کتاب شوروی و جنگ

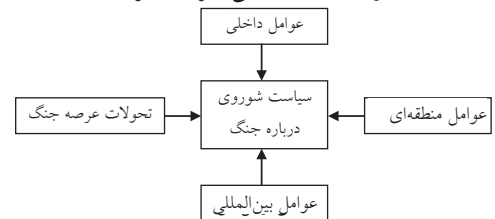
جنگ ایران و عراق از نگاه نظریه‌های روابط بین‌الملل

جنگ ایران و عراق یکی از مهم‌ترین جنگ‌های بین‌دولتی در قرن بیستم به شمار می‌آید. از جمله مسائلی که بایستی حول این جنگ بررسی شود، مسئله چرایی آغاز آن، دلایل تداوم هشت‌ساله آن و در نهایت، عوامل تاثیرگذار بر پایان آن است. آنچه در این بین در ادبیات پژوهشی دفاع مقدس مغفول مانده است، تجزیه و تحلیل جنگ ایران و عراق با توجه به نظریه‌پردازی‌های مرسوم در رشته روابط بین‌الملل است. مطالعه جنگ ایران و عراق از دید نظریه‌های روابط بین‌الملل موجب آزمون و در نتیجه تکمیل این نظریه‌ها در موضوع جنگ شده و با استفاده از آنها جنبه‌هایی از این جنگ شفاف‌تر و روشن‌تر گشته است. نمونه‌ای از این مطالعات، کتاب جنگ ایران و عراق از نگاه نظریه‌های روابط بین‌الملل به قلم دکتر امیر محمد حاجی یوسفی دانشیار دانشگاه شهید بهشتی و نظارت علمی دکتر حسین اردستانی است که در سال ۱۳۹۲ به چاپ رسیده است تا ابعاد نوینی از جنگ تحمیل شده بر ملت ایران را از رهگذر نظریه‌های شناخته شده روابط بین‌الملل تجزیه و تحلیل کند. این کتاب در ۲۹۴ صفحه و در قالب ۵ فصل تهیه شده است. نویسنده این اثر از روش تحقیق اسنادی در گردآوری داده‌ها و روش توصیفی-تحلیلی استفاده کرده و بر اساس مهم‌ترین نظریات رایج در رشته روابط بین‌الملل، به بررسی جنگ ایران و عراق به‌عنوان یک مورد مطالعاتی پرداخته است.

الف) منافع ملی شوروی در وضعیت بین‌المللی دو قطبی و جنگ سرد دوم؛ ب) وضعیت منطقه خلیج فارس و حضور آمریکا در این منطقه؛ ج) کاهش تعاملات مسکو و تهران که از سال ۱۳۵۷ آغاز شد و تا سال ۱۳۶۷ سیری نسبتاً نزولی یافت؛ د) تداوم روابط استراتژیک مسکو با بغداد و گسترش آن؛ ه) وضعیت حاکم بر جنگ و هراس شوروی از احتمال شکست ارتش عراق تأثیر می‌پذیرفت.

نویسنده کتاب، سیاست خارجی شوروی در برابر جنگ را به صورت مدل تحلیلی زیر بیان کرده است:

بدین ترتیب و بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، سیاست‌های اصلی و مهم مسکو در خصوص جنگ تحمیلی عبارت بودند از:

مخالفت ظاهری با اصل جنگ و معرفی آن به‌عنوان پدیده امپریالیستی در جهت منافع غرب.

رضایت از تداوم جنگی محدود و کنترل شده.

مخالفت با پیروزی یک طرف.

تأکید بر بی‌طرفی در جنگ به صورت اعلامی و نه عملکردی.

حفظ ارتباط با عراق و تأمین تسلیحات و تکنولوژی نظامی این کشور.

تداوم روابط با دو طرف برای امتیازگیری از طرف دیگر.

ناپایداری روابط با ایران و پایداری نسبی روابط با عراق.

بازی توازن به سبک خود و برای حفظ روابط با دو طرف.

اتفاق نظر با غرب برای خاتمه جنگ در مراحل پایانی.

تأثیر نسبی بر جنگ به شکلی که عراق از طریق تسلیحات روسی توانست در برابر ایران مقاومت کند و مسکو جنگ را با تصویب قطعنامه ۵۹۸ به پایان برساند.

